

OLAY YERİNE ADLİ ARKEOLOJİK YAKLAŞIM VE GÖMÜ TİPİNİN ÖNEMİ

Özge ÜNLÜTÜRK*

Özet

Adli olgularda uluslararası standartlara uygun bir şekilde yapılacak olay yeri incelemesi, iskeletleşmiş kalıntılarda kimliklendirmeye olanak tanınmasının yanı sıra kişinin ölüm sebebi ve ölüm zamanı gibi hususlarda da bilgi vermektedir. Bunun için öncelikle kalıntıların bulunduğu yerin tespit edilmesi gerekir. Özellikle eski gömülerde çevresel faktörlerin etkisiyle yüzeyin bozulması, gömünün arkeolojik mi yoksa adli mi olduğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Gömü yeri tespit edildikten sonra kalıntıların ve çevresindeki delillerin olay yeri bozulmadan, adli arkeologlar eşliğinde sağlam ve kuralına uygun şekilde çıkarılması gerekmektedir. Bilimsel metotlarla yapılmayan, örneğin iş makineleri kullanılarak gerçekleştirilen bir kazıda mezar özellikleri kaybolacağı gibi kemikler de hasar alacaktır.

Bu noktada cesedin bulunduğu lokalizasyon ve gömü şekli de olayın aydınlatılmasında önemlidir. Çünkü cesedin gömülme biçimi ve yerleştirilme pozisyonu adli vakaların belirlenmesinde bir referans olarak kullanılmaktadır. Mezar ya da gömü bölgesinin düzgün açılmasının yanı sıra, kazıyı gerçekleştiren ekibin gömü şekilleri hakkında bilgi sahibi olması kalıntıların orijini hakkında bilgi verir. Eski çağlardan günümüze kadar ölümler farklı medeniyetlerde, farklı kültürlerde ve farklı inanış sistemleri içinde çok farklı ritüellerle gömülmektedir. Örneğin Urartularda cesedin toprağa açılmış çukura doğrudan hoker pozisyonunda gömülmesi geleneği vardır. Kimi toplumlarda cesedin yanına hediyeler bırakılır. İslami inanışlara göre kişiler kefene sarılıp sağ yanlarına doğru iki elleri yanda gömülürken, Hıristiyanlıkta kıyafetlerle ve eller kadınlar göğüs bölgesinde, erkeklerde karında kavuşturularak gömülür. Uzman kişilerce yapılacak değerlendirmeler daha ileri adli bir tahkikata gerek kalmadan çalışmanın doğrultusuna yön verecektir.

Bu çalışmanın amacı, olay yerine adli arkeolojik yaklaşımla farklı gömü biçimlerinin, olayın menşesini aydınlatmaya ve arkeolojik özellik gösteren

* Yrd. Doç. Dr., Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Kemik ve Diş İncelemeleri Şubesi

buluntuların adli vakalardan ayrımının yapılmasına olan katkısını örneklerle tartışmak ve literatüre katkı sunmaktır.

Anahtar kelimeler: *Adli arkeoloji, gömü şekli, arkeolojik gömü, olay yeri*

The forensic archaeological approach to the crime scene and the importance of the type of burial

Abstract

In forensic cases, a crime scene investigation in compliance with the international standards provides identification of skeletal remains, as well as yielding information as to subjects such as the reason and time of death of the individual. For this, the remains must be located as the first thing. Especially with older burials, disturbance of the surface due to the effects of environmental factors makes it harder to determine whether the burial is forensic or archeological. After the burial is located, remains and the evidence surrounding it must be excavated in good condition in company with forensic archeologists, and with loyalty to the book. In an excavation conducted without scientific methods, for instance with construction equipment, the features of the grave will be destroyed, and the bones will be damaged.

At this point, the localization and the type of burial of the body is also important regarding the enlightening of the case because the type of burial and placement position of the body is used as reference in determining forensic cases. Alongside the proper opening of the area of burial or grave, that the excavation team is informed of types of burial also gives information on the origins of the remains. Since the ancient ages to-day, the deceased have been buried with various rituals in different civilizations, different cultures, and different belief systems. For instance, in Urartians, there was the tradition of the body being buried in the pit in the "hocker" position. In some societies, goods are left with the body. While individuals are buried in a shroud with their hands on their both sides in Islamic belief, in Christianity, people are buried with their clothes on, and women's hands clasped together on the chest, and men's hands clasped on the belly. Assessments delivered by experts will determine the direction of the study, without the need of any further forensic investigation.

The purpose of this study is to discuss with an archeological approach the contribution of different types of burials to enlighten the origins of an incident, and discrimination of findings demonstrating archeological features from forensic cases, as well as to contribute to the literature.

Keywords: *Forensic archaeology, type of burial, archaeological burial, crime scene*

Giriş

Adli antropolojinin temel amacı biyolojik profili oluşturmak ve doğru kimliklendirme yapabilmektir. Ancak kimliklendirmenin doğru yapılabilmesinin ilk adımı olay yeri araştırmasıdır (Kimmerle ve ark., 2008). Adli olgularda uluslararası standartlara uygun bir şekilde yapılacak olay yeri incelemesi, iskeletleşmiş kalıntılarda kimliklendirmeye olanak tanımalarının yanı sıra, kişinin ölüm sebebi ve ölüm zamanı gibi konularda da bilgi vermektedir. Olay yerinin doğru ve bilimsel olarak incelenmesi ise adli arkeolojik yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

Acırtırmanın erken aşamasında adli antropolog olay yerini bulmak ve tanımlamak, sonrasında ise olay yerinden maksimum kanıtın kurtarılmasını garantiye almak üzere adli arkeolojiden yararlanmaktadır. Arkeoloji disiplini birbiriyle bağımlı 3 temel yükümlülüğe sahiptir: Birincisi, gözlenen katmanlardan bölgenin stratigrafisini tanımlamak; ikincisi bağlamı sürdürmek ve detaylı, belli kurallar çerçevesinde kazıyı gerçekleştirmek ve üçüncüsü de kazı sırasındaki materyaller arasındaki ilişkiyi kurmaktır (Dirkmaat ve Adovasio 1997).

Arkeolojik mezarları tespit etmek, özellikle de arkeolojik sit alanı içindeki ve çevresindeki mezarları açığa çıkarmak kolaylıkla yapılabilir. Ancak bu mezarlar her zaman yerleşim yerlerinin içinde ya da yakınında bulunmayabilir. Örneğin, etnografik deliller cüzzam, çiçek veya dropsi gibi dış görünüşte bozulmalara yol açan hastalıklardan mustarip kişilerin normal gömü alanlarından dışlandıklarını göstermektedir. Yine birçok toplumda bebekler mezarlık gömülerinden dışlanabilir. Bilinen mezarlık alanlarının dışına gömülmüş veya toprağa bile verilmeden, suya ya da yol kenarlarına bırakılmış bile olabilirler (Mays, 2002; İşcan ve Konyar, 2005).

Menşei ne olursa olsun, genel olarak eski gömüler söz konusu olduğunda çevresel faktörlerin etkisiyle yüzeyin bozulması, gömünün arkeolojik mi yoksa adli mi olduğunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Gömünün bulunduğu lokalizasyon, çevresel faktörler hep birlikte değerlendirildikten sonra yüzey araştırmasıyla ya da tamamen tesadüfi olarak gömünün yeri tespit edilir (Krogman ve İşcan, 1986). Bu noktada cesedin bulunduğu lokalizasyon ve gömü şekli de olayın aydınlatılmasında önemlidir. Çünkü cesedin yerleştirilme pozisyonu adli vakaların belirlenmesinde bir referans olarak kullanılmaktadır. Mezar ya da gömü bölgesinin düzgün açılmasının yanı sıra, kazıyı gerçekleştiren ekibin gömü şekilleri hakkında bilgi sahibi olması kalıntıların orijini hakkında bilgi verir.

Bu çalışmanın amacı, olay yerine adli arkeolojik yaklaşımla farklı gömü biçimlerinin, olayın menşeyini aydınlatmaya ve arkeolojik özellik gösteren buluntuların adli vakalardan ayrımının yapılmasına olan katkısını örneklerle tartışmak ve literatüre katkı sunmaktır.

Arkeolojik Gömü Şekilleri

Eski çağlardan günümüze kadar ölümler farklı medeniyetlerde ve farklı inanış sistemleri içinde çok farklı ritüellerle gömülmektedir. Gömme adetlerini pek çok toplumda kültürel kurallar belirler. Mezarın lokasyonundan, gömülen cesedin şekline, gömünün derinliğine, yanına konulan eşyalara kadar pek çok faktör bu adetleri şekillendirir. Bunlar toplumlar arasında-ve bazen de kendi içinde- o toplumun yapısına dair ipucu verecek şekilde değişmektedir. Toplumların yanı sıra aynı toplum içinde cinsiyet ve yaşa bağlı olarak gömü özellikleri değişmektedir. Örneğin, İsveç'te Ortaçağ döneminde, kilise kanunlarına göre kadınlar kilise arazisinin kuzey kısmına, erkekler güney kısmına gömülmekteydi. Buna ek olarak kişilerin sosyal statüsü, sınıfı veya varlık durumu da gömü adetleri üzerinde önemli bir etkidir. Gömünün değeri pek çok kez yanındaki eşyalarla ve gömünün lokalizasyonu ile belirlenmektedir (Mays 1998). Nesnelere bağlamı ve bağlantısı gerek adli vakalarda, gerekse arkeolojik vakalarda önemlidir. Bu bağlam adli vakalarda bir suç mahallindeki olayların yeniden yapılandırılmasının geliştirilmesinde yasal bir öneme sahip olmaktadır. Arkeolojik vakalarda ise nesnelere kişinin sağlık durumundan sosyal statüsüne kadar pek çok bilgiyi sağlamaktadır (Robb ve ark., 2001; Dupras ve ark., 2006).

Bir arkeolojik ve adli incelemede karşılaşılan yüzey gömüleri ve bozulmuş gömüler dışında genellikle dört gömü tipi vardır: Birincil, ikincil, çoklu ve kremasyon gömüleri (Dupras ve ark., 2006). Birincil, ikincil ve çoklu gömüler inhumasyon, yani yakılmadan yapılan gömü biçimidir. Ölü bedeninin toprakta açılan bir çukura ya da toprak altında hazırlanmış farklı şekillerdeki bir mezar veya küp içine konularak gömülmesidir (Uhri, 2006). Kremasyon ise üst paleolitik dönemden beri görülen yakarak gömme biçimidir. Bedeni yakılan kişiden arta kalan parçalar toprağa direkt ya da bir urne içerisinde gömülmektedir.

Birincil ve ikincil gömüler

Birincil gömü cesedin ilk gömüldüğü yerle ilgilidir. Yani ilk lokasyon son gömülmeye aynı ise bu birincil gömü olduğu anlamına gelmektedir. Bu

tip gömüde ceset gömüldüğü vücut pozisyonunu koruyacak şekilde toprak altında kalmaktadır. Mezar açıldığında kemiklerin birbirine kıyasla daha doğru anatomik pozisyonda kaldıkları ve eklemlerin birbiriyle temas halinde oldukları görülmektedir. Eklemler arasındaki ilişki, yumuşak dokunun çözülmesinden sonra değişmemekte ve pozisyonu sabit kalmaktadır (Figür 1). Gerek arkeolojik, gerekse adli bağlamda en çok karşılaşılan gömü türüdür (Roksandic, 2002; Dupras ve ark., 2006).

Figür 1. Birincil gömüde çürüme sonrası eklemler arasında temas bulunmakta ve pozisyonu sabit kalmaktadır (Ancient Mass Graves Found Beneath Paris Supermarket, 2015).

İkincil gömüde ise ceset gömüldüğü ilk yerden insan eliyle taşınıp başka bir yere gömülmektedir. Özellikle çürümenin ilerlediği ve iskeletleşmenin başladığı durumlarda birincil gömüden alınan cesedin kemiklerinin pozisyonu ikinci gömü sırasında bozulacak ve ilk gömüde birbirine temas eden ve anatomik doğrultuyu koruyan kemikler ikinci gömü sırasında karışık hale gelecektir. İkincil gömüde yumuşak dokunun dekompoze olduğu yer son gömünün olduğu yerden farklı olmaktadır. Hem arkeolojik hem de adli vakalarda görülen bir gömü tipidir. Adli olaylarda cesedin çürümenin ileri evrelerinde taşınması sonucu gerçekleşirken, arkeolojik vakalarda ölüm sonrası ölünün yerden yüksek bir platform üzerinde belli bir süre çürümeye bırakılması ve bu süre sonunda kemiklerin toplanarak gömülmesi söz konusu olabilir (Roksandic, 2002; Özterzi, 2011).

Çıkarılan cesetlerin birincil ya da ikincil gömü olup olmadığı her zaman çok açık değildir. Örneğin; anatomik düzende çıkarılan bir ceset her zaman birincil gömü anlamına gelmeyebilir. Ceset iskeletleşme olmadan, dekompozisyon aşamasında, yumuşak doku ve kasları henüz tamamen çürümemişken çıkarılmış olabilir. Bu durumda ikincil gömünün gerçekleştiği yerde çürüme tamamlanacak ve ceset birincil gömüde olduğu gibi eklem bütünlüğünü koruyacaktır. Bu gibi durumlarda karpal ya da tarsal kemiklerin, sesamoid kemiklerin mevcudiyeti önemlidir (Roksandic, 2002).

Cesedin yerçekimine göre pozisyonu da bu ayrımı yapmak için önemlidir. Örneğin, kişi –arkeolojik araştırmalarda da rastlandığı gibi- oturmuş bir pozisyonda gömülmüşse, çürüme sonrası kemiklerin anatomik pozisyonu bozulacak ve dağılmış bir görüntü sergileyecektir. Bu gibi durumlar komplikedir ve detaylı bir analizi gerektirmektedir.

Çoklu gömüler

Çoklu gömü, iki veya daha fazla kişinin kalıntılarını barındıran tek bir mezardan oluşmaktadır. Çoklu gömüler ya da grup gömüleri pek çok kültürde bulunmaktadır. Kişilerin mezara gömülme zamanına bağlı olarak çoklu gömüler senkron ve diakron olarak kategorize edilmektedir. Senkron gömülerde mezar içindeki kişiler eş zamanlı olarak gömülmede, diakron gömülerde ise kişiler farklı zamanlarda ama aynı mezara konulmaktadır. Diakron, yani ardışık gömülerde mezara erişim açık olmak zorundadır. Bu mezarlar kolektif gömü olarak da adlandırılmaktadır. Bu tip mezarlarda dönemsel bir senkron söz konusu olabilir, ama bu noktada ölüm anında değil, intervalde bir eşzamanlılık bulunmaktadır (Roksandic 2002; Dupras ve ark., 2006).

Birden fazla kişiyi kapsayan mezarlar olduğunda salgın hastalık, soykırım, savaş veya dini intihar gibi nedenler söz konusudur. Arkeolojik bulgularda salgın hastalık nedeniyle toplu yapılan gömüler sıkça görülmektedir. Adli vakalar söz konusu olduğunda ise en yaygın biçimi olarak insan hakları kapsamında yer alan vakalarda çoklu gömü ile karşılaşmaktadır. Arjantin, Guetemala ya da Bosna-Hersek'teki toplu mezarlar bunların en belirgin örnekleridir. Kimi zaman birden fazla bireyin aynı mezara gömülmesi ya da zaman içinde üst üste, yan yana gömülmesi şeklindedir. Antik çoklu veya toplu mezarlarda genellikle ölü bedenler bir düzen içinde gömülmektedir (Figür 2). Ancak adli vaka olarak değerlendirilen çoklu gömülerde cesetlerin gömülmesinde bir gelişigüzel durum söz konusudur (Figür 3). Bu kimi zaman üst üste yığınlar halinde olabildiği gibi, kimi zaman, bir düzen olsa da cesetlerin bireysel

pozisyonunda düzensizliklerin olması şeklindedir. Kimi çoklu mezarlar ise sonradan, insan eliyle şekillendirilmiştir. Özellikle arkeolojik bağlamda yer alan bu tip gömülerde, cesetler iskeletleştikten sonra mağara, mezar odası gibi alanlarda anatomik olarak bir araya getirilip, insan eliyle düzenlenmektedir. Bu her ne kadar birincil gömü izlenimi verse de, iskeletin pozisyonu ve birbirine eklemi olan kemiklerin konumu yakından incelendiğinde bunun yapay bir pozisyon olduğu görülecektir. Bu noktada diğer iskeletlerle birlikte bütünlüklü bir değerlendirme de önemlidir (Roksandic, 2002; Wright, Hanson ve Sterenberg 2005; Dupras ve ark., 2006).

Figür 2. Fransa’da bir süpermarketin altında bulunan 14. ve 16. Yüzyıllara ait 200 kişilik toplu mezar (200 bodies found in mass graves under Paris supermarket, 2015).

Figür 3. İspanyol İç Savaşı’na ait bir toplu mezar (In pictures: Uncovering Spain's dark past, 2009).

Kremasyon

Kremasyon, ısıyı kullanarak bir cesedi hızlıca küçülterek küle ve küçük kemik parçalarına dönüştüren bir işlemdir. Isının ceset üzerinde oluşturduğu travmaya bağlı olarak alazlanmış, kısmen yanmış, eksik olarak yanmış veya tamamen yanmış olabilmektedir (Correia ve Beattie 2002). Kalıntıların, onlardan kasten kurtulmaya çalışan bir suçlunun eyleminin sonucu olarak yakıldığı vakalarda, kemiğin yok edilmesi aşırı derecede yüksek sıcaklıklar gerektirdiğinden (1600°C/2912°F'nin üzerinde) kalıntılar yüksek ihtimalle alazlanma ve eksik yanma arasındaki bir yelpazede olacaktır. Bir cesede dair tüm kalıntıları yakarak tamamen yok etmek neredeyse imkânsızdır. Bu gerçek yüzünden, krematoryumlarda kremasyon işlemlerine maruz kalan kalıntılar, normalde oldukça küçük parçalar haline getirilir (Dupras ve ark., 2006). Arkeolojik vakalarda da ceset yakıldıktan sonra direkt toprağa gömülme yerine Lydia tipinde olduğu gibi sıklıkla “osthotek” adı verilen ölü kül kaplarının içine konularak gömülmektedir (Hürmüzlü 2007).

Mezar tipleri ve cesedin pozisyonu

Arkeolojik kalıntılarda, cesetlerin çok farklı lokasyonlarda ve çok farklı tiplerde mezarların içine konulduğu görülmektedir. Kaya mezarları, oda mezarlar, taş sandık mezarlar, basit toprak mezarlar, pişmiş toprak veya küp mezarlar (çömlek, pithos, urne, amfora), lahit, şaft mezarlar gerek Anadolu'da, gerekse dünyanın farklı bölgelerindeki medeniyetlerde karşılaşılan başlıca mezar tipleridir (İlan, 1995; Sevim ve Açıkkol, 2003; Uhri, 2006; Yiğitpaşa 2010). Gömülerin lokasyonu mezar tipine göre değişmektedir. Mezar tipine göre, cesedin arkeolojik mi yoksa adli mi olduğunu tespit etmek mümkündür. Örneğin bir kaya mezarında ya da bir lahitte bulunan cesedin arkeolojik bir vaka olduğu bilinmektedir. Ancak cesetler her zaman arkeolojik alan içerisinde bulunmadığı gibi mezar tipi bakımından arkeolojik gömü olduğuna dair temel karakteristikleri taşımayabilir.

Arkeolojik gömülerde ölü beden çok farklı şekillerde gömülmektedir. “Hoker” pozisyonu en yaygın olarak görülen gömü tiplerinden biridir (Figür 4). Ölen kişinin mezara kontraktıl, yani ana rahmindeki cenin pozisyonuna getirilerek yerleştirilmesiyle gerçekleştirilen gömüdür. Rigor motris öncesi gerçekleştirilen bu gömü tipinde kişi yan pozisyonda yatırılıp, bacaklar dizlerden bükülü şekilde karın bölgesine çekilir ve kollar genellikle dirseklerden bükülerek göğüs hizasına getirilir. İlk kez Neolitik'te görülen bu gömü biçimi Anadolu'daki pek çok yerleşim yerinde rastlanmaktadır. Örneğin Urartularda yaygın olan bir gömü şeklidir (Uhri, 2006; Yiğitpaşa,

2010). Bu pozisyonda bacaklar yarı bükülme ya da sıkı bükülme gibi farklı bükülme açılarında görülebilir. Bazı gömülerde dizlerin çeneyle teması söz konusudur.

Hoker pozisyonunun dışında cesedin bacaklarında herhangi bir bükülme görülmediği dorsal pozisyon vardır (Figür 5). Ceset genellikle sırt üstü pozisyonudadır. Kollar ise gövdeye paralel uzanmış, pelvis üzerinde çapraz birleştirilmiş, göğüste üzerinde bağlanmış ya da kafa hizasında uzatılmış olabilir (Pearson, 1999; Sevim ve Açıkkol, 2003).

Figür 4. “Hoker” pozisyonunda gömü tipi (Pampas Gramalote in National Geographic, 2012).

Figür 5. Eller pelviste çapraz birleştirilmiş dorsal pozisyonda gömü tipi (Richard III: Found!, 2013).

Kimi toplumlarda, yaygın olarak sonraki hayatı için, cesedin yanına hediyeler, yiyecek ya da içecek bırakılmaktadır. Cesetler çoğu kez üzerlerindeki takılarla gömülmektedir (Figür 6). Bazen de statü simgesi olarak ya da ölümden sonraki hayata olan inançtan dolayı hayvanlarla birlikte gömülmektedir. Özellikle kremasyon söz konusu olduğunda bu objeler önem kazanmaktadır. Keşfedilmiş ilk kremasyon alanı olan Olkhon Adası'ndaki vadilere yakın bölgelerdeki kayalıklarda yanmış insan parçalarının yanında yine yanmış vaziyette odun kalıntıları ve küçük kömür parçaları, konik metal bebek çingirakları, metal bıçak parçaları, ok uçları, takı gibi pek çok hediye olarak bırakılmış eşya bulunmuştur (Aseyev, 2007). Bu detaylar ceset özellikle tek başına bulunduğu durumlarda, vakanın arkeolojik-adli ayrımının yapılmasında büyük önem taşımaktadır.

Figür 6. Takılarıyla gömülmüş Bronz Çağ'a ait gömü (Intact Merovingian necropolis found in Normandy, 2014).

Arkeolojik gömülerin yanı sıra dini inançlara göre yapılan gömüler günümüzde de farklılık göstermektedir. İslam mezarlıklarında ölü doğu-batı doğrultusunda ve yüzü güneye bakacak şekilde yana yatırılmaktadır. Defin sırasında çıplak beden kefene sarılır. Hıristiyan gömülerinde ise baş batıya gelecek şekilde beden doğu-batı doğrultusunda yatırılır. Kadınlarda eller genellikle göğüs hizasında bağlanırken, erkeklerde ise karın hizasında birleştirilir. Cenaze tabut içinde ve üzerinde kıyafetleri bulunacak şekilde gömülür (Sevim ve Açikkol 2003; İşcan ve Konyar 2005). Bu tarz gömüler sınırları belirlenen mezarlıklarda yapılmasına karşın zaman içinde yerleşim bölgesinin bozulması ya da doğal nedenler dolayısıyla gömü alanı mezarlık özelliğini kaybedebilmektedir. Bu gibi durumlarda bu tür düzenlenmiş pozisyonlar aydınlatıcı olmaktadır.

Sonuç

Arkeolojik kayıtlarda karşılaşılan ana gömü türlerinin bazılarında dair bilgi sahibi olmak, insan kalıntıları adli bir bağlamda çıkarılırken olayın orijininin tespitinde oldukça önemli ipuçları sağlamaktadır (Dupras et al. 2006).

Ölü gömme gelenekleri toplumun kültürel yapısı hakkında bilgi vermesinin yanı sıra olayın adli ya da arkeolojik menşeli olduğuna dair ipuçları sunmaktadır. Bu nedenle öncelikle gömü bulunan alanlar mutlaka konunun uzmanı arkeologlar tarafından belirli bir sistematik içerisinde incelenmesi gerekmektedir.

Gömünün bulunduğu alan ve sonrasında cesedin yatış pozisyonu iyi değerlendirilmeli, baş, kollar ve bacakların pozisyonuna dikkat edilmelidir. Örneğin, ellerin karın ya da göğüs üzerinde kavuşmuş ya da çapraz şekilde bulunması, kişinin inançları konusunda ipucu olabilmekte veya bu tarz bir gömülme, çevredeki diğer verilerin birlikte ele alınmasıyla arkeolojik bir kalıntı olarak değerlendirilebilmektedir.

Adli vakalarda ise genellikle aykırı bir yatış pozisyonu olmaktadır (Figür 7). Örneğin beden yüzüstü bulunabilir veya vücut dorsal pozisyondan farklı, kollar ve bacaklar anatomik pozisyona aykırı vaziyette olabilir. Ayrıca ceset kısa zamanda gömüldüğü için normal mezar derinliğinden daha yüzeye yakındır.

Figür 7. Arjantin’de cunta dönemi öldürülen kişilere ait cesetler (Equipe Argentina de Antropologia Forense, 2012).

Arkeolojik özellik gösteren gömüler dışında da gömü biçimlerinin kültürel ya da dini farklılıkları vardır. Bu bakımdan olay yerinde bulunan cesedin sadece arkeolojik olup olmadığına dair ayırım yapılması dışında, güncel iskeletlerde de gömü pozisyonuna göre adli vaka olup olmadığına dair değerlendirme yapmak mümkündür.

Arkeolojik yaklaşıma göre, mezar ya da gömünün kendisi mezar çevresindeki ve içindeki adli kalıntılar ile çevresel ve antropojenik verilerle değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler de olay yerindeki mezar araştırmasında multidisipliner bir yaklaşımı gerektirir (Wright, Hanson ve Sterenberg, 2005). Bilimsel veriler ışığında, konunun uzmanlarınca ve kurallarına uygun olarak yapılmış bir olay yeri incelemesi vakanın orijini hakkında önemli bilgiler sunacaktır.

KAYNAKÇA

- 200 bodies found in mass graves under Paris supermarket.* (2015, 2 March). Retrieved 6 Haziran 2015, from The History Blog: <http://www.thehistoryblog.com/archives/35088>
- Ancient Mass Graves Found Beneath Paris Supermarket.* (2015, 11 March). Retrieved 5 Haziran 2015, from NBC News: <http://www.nbcnews.com/watch/nbc-news/ancient-mass-graves-found-beneath-paris-supermarket-411567171910>
- Aseyev, I. V. (2007). Shaman burial rituals in the Cis-Baikal Region (Olkhon, Irkutsk province) based on archaeological and ethnographic data. *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 2(30), 93-99.
- Correia, P. M., & Beattie, O. (2002). A critical look at methods for recovering, evaluating, and interpreting cremated human remains. In W. D. Haglund & M. H. Sorg (Eds.), *Advances in Forensic Taphonomy: Method, Theory and Archaeological Perspective* (pp. 436-50). Boca Raton, FL: CRC Press, Inc.
- Dirkmaat, D. C., & Adovasio, J. M. (1997). The role of archaeology in the recovery and interpretation of human remains from an outdoor setting. In W. D. Haglund & M. H. Sorg (Eds.), *Forensic Taphonomy: The Postmortem Fate of Human Remains* (pp. 39- 64). Boca Raton, FL: CRC Press, Inc.
- Dupras, T. L., Schultz, J. J., Wheeler, S. M., & Williams, L. J. (2006). *Forensic Recovery of Humans Remains*. Boca Raton, Florida: Taylor & Francis Group.
- Equipe Argentina de Antropologia Forense.* (2012). Retrieved 9 Haziran 2015, from Commissao Da Verdade: <http://verdadeaberta.org/relatorio/tomo-i/parte-i-cap4.html>

- Hürmüzlü, B. (2007). Pisidia'da "gömu geleneklerinin" ışığında kültürler arası ilişkiler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 154, 1-22.
- Ilan, D. (1995). Mortuary Practices at Tel Dan in the Middle Bronze Age: A Reflection of Canaanite Society and Ideology. In S. Campell & A. Green (Eds.), *The Archaeology of Death in the Ancient Near East* (pp. 117-139). Oxford: Oxbow Books.
- In pictures: Uncovering Spain's dark past.* (2009, 25 August). Retrieved 5 Haziran 2015, from BBC:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/newsnight/8220520.stm>
- Intact Merovingian necropolis found in Normandy.* (2014, 2 August). Retrieved 10 Haziran 2015, from The History Blog:
<http://www.thehistoryblog.com/archives/date/2014/08/02>
- İşcan, M. Y., & Konyar, E. (2005). Adli Arkeoloji: Olay yerine arkeolojik yaklaşım. *Arkeoloji ve Sanat (İstanbul)*, 120, 8-12.
- Kimmerle, E. H., Jantz, R. L., Konisberg, L. W., & Baraybar, J. P. (2008). Skeletal estimation and identification in American and East European populations. *J Forensic Sci.*, 53(3), 524-532.
- Krogman, W. M., & İşcan, M. Y. (1986). *The Human Skeleton In Forensic Medicine*. Springfield, Illinois: Charles C. Thomas.
- Mays, S. (1998). The nature of an archeological human bone assemblage. In *The Archaeology of Human Bones* (pp. 11-32). London: Routledge.
- Mays, S. (2002). *The Archaeology of Human Bones*. London: Routledge.
- Özterzi, S. (2011). *Anadolu'da Neolitik ve Kalkolitik Dönemdeki Mezar Tiplerinin ve Ölü Gömme Geleneklerinin Sosyokültürel Açından Değerlendirilmesi.*, A.Ü Sosyal Bilimler Ens., Antropoloji Anabilim Dalı, Ankara (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Pampas Gramalote in National Geographic.* (2012, 1 February). Retrieved 8 Haziran 2015, from People Not Stones:
<http://peoplenotstones.org/2012/02/01/pampas-gramalote-in-national-geographic/>
- Pearson, M. P. (1999). Learning from the dead. In *The Archaeology o Death and Burial*. London: Suttten Publishing Ltd.
- Richard III: Found!* (2013, 4 February). Retrieved 10 Haziran 2015, from Current Archaeology: <http://www.archaeology.co.uk/articles/news/richard-iii-found-2.htm>
- Robb, J., Bigazzi, R., Lazzarini, L., Scarsini, C., & Sonogo, F. (2001). Social "Status" and Biological "Status": A Comparison of Grave Goods and Skeletal Indicators From Pontecagnano. *Am J Phys Anthropol*, 115, 213-22.

- Roksandic, M. (2002). Position of skeletal remains as a key to understanding mortuary behavior. In W. D. Haglund & M. H. Sorg (Eds.), *Advances in Forensic Taphonomy: Method, Theory and Archaeological Perspective* (pp. 99-117). Boca Raton, FL: CRC Press, Inc.
- Sevim, A., & Açikkol, A. (2003). Adli arkeoloji. *Adli Bilimler Dergisi*, 2(4), 23-29.
- Uhri, A. (2006). *Batı Anadolu Erken Tunç Çağı Ölü Gömme Gelenekleri.*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir (Yayımlanmamış doktora tezi).
- Wright, R., Hanson, I., & Sterenberg, J. (2005). The archaeology of mass graves. In J. Hunter & M. Cox (Eds.), *Forensic Archaeology: Advances in Theory and Practice* (pp. 137-158). London: Routledge.
- Yiğitpaşa, D. (2010). Urartu Ölü Gömme Gelenekleri Ve Ölümle İlgili Ritüeller. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 25, 177-202.